

Бакотська затока

Імена та адреси укладачів інформаційного листа рамсарського ВБУ:

Любінська Людмила Григорівна, к.б.н., с.н.с., Національний природний парк «Подільські Товтри», пл. Польський ринок, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 32300; тел.: (038) 493 2771, E-mail: tovtry@kr.rel.com.ua;

Стеценко Микола Пилипович, перший заступник начальника Державної служби заповідної справи, Мінприроди України, вул. Урицького, 35, м. Київ, 01601, тел.: (044) 451 5904, E-mail: parks@parks.freenet.kiev.ua.

Дата підготовки опису: 7 квітня 2003 р.

Географічні координати: 48°35' пн. ш., 26°56' сх. д.

Розташування: Затока р. Дністер. Кам'янець-Подільський район Хмельницької області. Угіддя знаходиться біля сіл Гораївка та Колодіївка та за 50 км на південний схід від м. Кам'янець-Подільський (100 тис. жителів).

Висота над рівнем моря: мінімальна – 114 м, середня – 117,5 м, максимальна – 121 м

Площа: 1590 га

Короткий опис: Затока виникла після затоплення низинної ділянки р. Дністер у процесі заповнення Дністровського водосховища. Розташована в каньйоні річки і репрезентує типові для басейну верхнього Дністра природні комплекси рослинності і тваринного світу. Відіграє важливу роль значну роль для збереження ряду рідкісних в Європі і Україні видів птахів, насамперед хижих (яструби великий *Accipiter gentilis* і малий *A. nisus*, канюк звичайний *Buteo buteo*, змієїд *Circus gallicus*, боривітер звичайний *Falco tinnunculus*), тривалого перебування під час весняних і осінніх міграцій птахів водно-болотного комплексу (крижень *Anas platyrhynchos*, лебідь-шипун *Cygnus olor*, чепури – велика *Egretta alba* і мала *E. garzetta*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, чайка *Vanellus vanellus* та інших), нересту риби. Збереження природних цінностей угіддя забезпечується його входженням до складу Національного природного парку «Подільські Товтри».

Рамсарські критерії: 2, 3, 4, 7, 8

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

(2) У межах угіддя та поряд поширені види, занесені до Червоної книги України та/або Бернської конвенції (додаток II; «потребують охорони»).

(3) Бакотська затока відіграє важливу роль у збереженні біорізноманіття басейну р. Дністер і території Подільської височини, що знаходиться у південно-західній Україні. У гніздовий період на території угіддя знаходять корм багато видів птахів. Для прибережно-водної рослинності дельтової ділянки угіддя характерні рідкісні ценози Зеленої книги рідкісних та типових рослинних угруповань України.

(4) Місцеперебування багатьох видів птахів водно-болотного комплексу під час весняних і осінніх міграцій та взимку.

(7) У водах нерестяться та нагулюють види, занесені до Червоної книги України, Бернської конвенції (Додаток II) та Переліку рідкісних та зникаючих видів Хмельницької області.

(8) Угіддя є важливим для нересту найбільш поширених тут видів риби.

Фізична та біогеографічна характеристики: Континентальний біогеографічний регіон на карті Смарагдової мережі Європи. За геоботанічним районуванням України належить до Східноєвропейської провінції Європейської широколистяної області. Належить до середньої ділянки басейну Дністра (верхів'я Дністровського водосховища).

Фізичні особливості ВБУ: Розташоване у межах Волино-Подільського тектонічного блоку і відзначається близьким до поверхні заляганням порід кристалічного фундаменту. Тут залягають вапняки, мергелі, пісковики, сланці, а також граніти та гнейси, що перекриваються лесами. Поверхня угіддя – це переважно підвищена полого-хвиляста лесова рівнина. За фізико-географічним районуванням України належить до Західно-Подільського району Західно-Подільської області Подільської лісостепової зони. Ґрунти – темно-сірі опідзолені, чорноземи опідзолені переважно на лесових породах. Затока утворилася у 1976 р. внаслідок створення на Дністрі Дністровського водосховища довжиною 194 км і об'ємом 3 км³, до

якого нижче примикає буферне водосховище довжиною 17 км і об'ємом 0,031 км³. Мінералізація води у верхньому Дністрі коливається від 205 до 570 мг/л. Вода належить переважно до гідрокарбонатно-кальцієвого класу II типу. Якість води в цілому добра; в районі угіддя здійснюється забір води для потреб м. Кам'янець-Подільський. Клімат помірно континентальний з м'якою зимою і теплим, вологим літом. Пересічна температура повітря в січні –5,5°C, в липні +18,8°C. Період з температурою понад +10°C становить близько 168 дб. **Фізичні особливості водозбірної території:** Дністер бере початок на північно-східних схилах Українських Карпат і впадає у Дністровський лиман Чорного моря, має загальну довжину 1352 км, площу басейну – 72,5 тис. км². Середньорічний стік води у Дністрі становить 9,5 км³ (в середньому близько 300 м³/с), причому майже 80% стоку формується у гірській частині та передгір'ях Карпат. Живлення Дністра змішане, з переважанням снігового живлення над дощовим.

Гідрологічна цінність: У межень на Дністрі глибина Бакотської затоки складає 34 м, ширина – 1700 м, швидкість течії на стрижні – 0,7–3,0 м/с. У повінь, яка здебільшого відбувається у травні-червні, вода може підніматись на 6 м, але не виходить у цих місцях з берегів Дністровського каньйону. Взимку затока замерзає, але на межі з Дністром вода не замерзає. У затоку впадають невеликі струмки та джерела з оточуючих вапнякових скель. Середньорічна кількість опадів в районі затоки становить близько 532 мм, а найбільша кількість опадів характерна для літніх місяців. Водний режим у межах угіддя великою мірою залежить від умов формування стоку Дністра та діяльності Дністровського водосховища з гідроелектростанцією, хоча при визначенні об'ємів попусків з водосховища обов'язково враховуються екологічні потреби Верхнього Дністра.

Тип ВБУ: L, M, 6

Екологічні особливості: Прибережно-водна рослинність представлена значно поширеними рогозом вузьколистим *Typha angustifolia* та рогозом широколистим *T. latifolia*, осокою гострою *Carex acuta*, підмаренником болотним *Galium palustre*, чистецем болотним *Stachys palustris*, рдесником плаваючим *Potamogeton natans*, м'ятою водяною *Mentha aquatica*, ситнягом болотним *Eleocharis palustris*. Водна рослинність представлена синьо-зеленими, червоними, евгленовими водоростями, насамперед, *Oscillatoria granulata*, *Euglena acus*, *Bangia atropurpurea*, *Ulothrix tenerrima*. Береги затоки стрімкі (район Дністровського каньйону), подекуди скелясті, а прибережна смуга вкрита галькою та щебенем. На берегах поширена степова, лісова та кальцепетрофітна рослинність.

Цінна флора: Для прибережно-водної рослинності дельтової ділянки угіддя характерні рідкісні ценози Зеленої книги рідкісних та типових рослинних угруповань України з домінуванням ряски малої *Lemna minor*, стрілолиста стрілолистого *Sagittaria sagittifolia* та їжачої голівки зринувшої *Sparganium emersum*.

Цінна фауна:

Птахи: У межах угіддя та поряд з ним поширені види, занесені до Червоної книги України та/або Бернської конвенції (додаток II, «потребують охорони»), а саме: яструби – великий *Accipiter gentilis* (1 пара) і малий *A. nisus* (4 пари), канюк звичайний *Buteo buteo* (3 пари), змієїд *Circus gallicus* (1 пара), боривітер звичайний *Falco tinnunculus* (1 пара), деркач *Circus cyaneus* (2 пари), рибалочка *Alcedo atthis* (2 пари), бджолоїдка *Merops apiaster* (5–15 пар), ластівка берегова *Riparia riparia* (11–26 пар), плиски – жовта *Motacilla flava* (3–5 пар) та біла *M. alba* (3–5 пар). У гніздовий період на території угіддя знаходять корм чапля сіра *Ardea cinerea*, лелека білий *Ciconia ciconia*, шуліка чорний *Milvus migrans*, беркут *Aquila chrysaetos*, боривітер степовий *Falco naumanni*, ластівка сільська *Hirundo rustica* та інші види. Під час весняних і осінніх міграцій та взимку в межах угіддя реєструються: гагара червоношия *Gavia stellata*, чепури – велика *Egretta alba* і мала *E. garzetta*, чернь чубата *Aythya fuligula*, чернь морська *A. marila*, попелюх *A. ferina*, гоголь *Vucrocephala clangula*, пірникоза велика *Podiceps cristatus*, лунь польовий *Circus cyaneus*, підсоколики – великий *Falco subbuteo* і малий *F. columbarius*, сапсан *F. peregrinus*, журавель сірий *Grus grus*, чайка *Vanellus vanellus*, коловодник болотяний *Tringa glareola*, зимняк *Buteo lagopus*, кібчик *Falco vespertinus*, крижень *Anas platyrhynchos*, лебідь-шипун *Cygnus olor* та інші.

Риби. Найбільш поширені види: щука *Esox lucius*, карасі *Carassius gibelio* та *C. carassius*, короп *Cyprinus carpio*, окунь *Perca fluviatilis*, судак звичайний *Lucioperca lucioperca*, йорж звичайний *Gymnocephalus cernua*, плітка *Rutilus rutilus*, ялець звичайний *Leuciscus leuciscus*, головень звичайний *L. cephalus*, краснопінка *Scardinius erythrophthalmus*, пічкур звичайний *Gobio gobio*, плоскирка звичайна *Blicca bjorkna*, в'юн звичайний *Misgurnus fossilis*, верховодка звичайна *Alburnus alburnus*, лящ *Abramis brama*, марена звичайна *Barbus barbus*, бичок-кругляк *Neogobius gymnotrachelus*. У водах нерестяться та нагулюють види, що охороняються: вирезуб *Rutilus frisii*, вівсянка *Leucaspis delineatus*, бистрянкa звичайна *Alburnoides bipunctatus*, підуст *Chondrostoma nasus*, гірчак *Rhodeus sericeus*, сом *Silurus glanis*, чоп великий *Zingel zingel*, бичок-бабка *Gobius fluviatilis*.

Соціальні та культурні цінності: На березі затоки є Бакотський скельний монастир, збудований монахами у IX ст. у вапняковій скелі. У верхів'ї затоки є два обладнані місця для наметових таборів, зокрема для розташування літнього молодіжного табору.

Землеволодіння: ВБУ: Державна власність на землі водного фонду, що включає акваторію та прибережні захисні смуги по обидві сторони річки у межах НПП «Подільські Товтри». Стан річки та прибережних смуг контролюється Дністровським регіональним басейновим управлінням. 70% земель відноситься до водоохоронної зони р. Дністер. Прилеглі землі: Знаходяться в межах НПП «Подільські Товтри». Інші землі державної власності – землі водного фонду, землі населених пунктів (приватні та муніципальні) і приватні сільськогосподарські землі (рілля, пасовища, сінокоси, сади).

Поточне землекористування: ВБУ: Наукові дослідження, природоохоронні заходи. Рекреаційна діяльність: відпочинок у визначених місцях, рибальство і полювання, терміни та обсяги яких погоджуються з адміністрацією НПП «Подільські Товтри». Промисловий вилов риби (з 1 червня до початку льодоставу). На березі затоки розташовані два вагончики рибалок Хмельницького рибогосподарського об'єднання. Прилеглі землі: Рекреаційна і лісгосподарська діяльність, аматорське та промислове рибальство у відведених місцях, господарська діяльність НПП «Подільські Товтри» відповідно до типів сільськогосподарських угідь: пасовищ, сінокосів, ріллі, садів.

Чинники (минулі, сучасні або потенційні), несприятливі для угіддя, в т. ч. зміни у природокористуванні або проекти розвитку: Рекреаційна діяльність, регламентоване рибальство та полювання, зміна рівнів води внаслідок діяльності Дністровської гідроелектростанції, ерозія берегів. Навколо угіддя – рибальство, судноплавство, рекреаційна діяльність.

Вжиті природоохоронні заходи: Відповідно до Указу Президента України від 27.06.1996 р. № 174/ 96 територія угіддя увійшла до складу рекреаційної зони Національного природного парку «Подільські Товтри». Менеджмент біорізноманіття здійснюється відповідно до закону «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.) та Положення про Національний природний парк «Подільські Товтри» (1996 р.). Моніторинг водних ресурсів здійснює Дністровське регіональне басейнове управління (с. Новодністровськ Чернівецької обл.).

Запропоновані, але ще не виконані, природоохоронні заходи: Проект організації території, охорони, відтворення та рекреаційного використання природних комплексів і об'єктів НПП «Подільські Товтри» затверджено Міністерством екології та природних ресурсів України у 2002 році. Буде розроблено спеціальний менеджмент-план для водно-болотного угіддя міжнародного значення.

Проведені наукові дослідження: НПП «Подільські Товтри», якому підпорядковане угіддя, є науково-дослідною установою при Мінприроди України. У штаті парку 6 наукових співробітників, які працюють у відділі науки. Серед головних напрямів досліджень: моніторинг стану збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в рамках виконання щорічної програми Літопису природи. Наукові дослідження здійснюються за активної участі співробітників Інституту екології Карпат НАН України (м. Львів), Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного та Інституту зоології НАН України (м. Київ).

Сучасний стан екологічної освіти, просвіти, інформування та виховання: Постійно здійснюється еколого-освітня діяльність серед місцевого населення, передусім школярів та відпочиваючих. Випускаються інформаційні листівки та буклети щодо цінностей НПП

«Подільські Товтри». Еколого-освітній центр знаходиться в адміністративній будівлі парку в м. Кам'янець-Подільський, його філія – в смт Стара Ушиця (за 2 км від Бакотської затоки).

Сучасний стан рекреації і туризму: У наметових таборах у верхній частині угіддя впродовж року (переважно влітку) перебуває близько 6 тис. відпочиваючих. Бакотський скельний монастир, що знаходиться на крутому березі затоки, щорічно відвідує до 5 тис. осіб. З початку червня та взимку дозволяється аматорське рибальство (взимку – підлідне). Промислове рибальство здійснюється Хмельницьким рибогосподарським об'єднанням. Полювання на мисливські види птахів (диких качок) дозволяється з середини серпня до 1 листопада. До Бакотської затоки підходить екологічна стежка протяжністю 4 км і туристичний маршрут завдовжки 8 км, якими співробітники НПП «Подільські Товтри» щороку проводять до 3 тис. відвідувачів. Для школярів організуються екскурсії, для студентів – екологічний табір.

Юрисдикція: Територіальна – Державна адміністрація у Хмельницькій області України. Угіддя функціонально знаходиться у підпорядкуванні Дністровського регіонального басейнового управління (землі водного фонду) та адміністрації НПП „Подільські Товтри” (збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, рекреаційна діяльність) при Мінприроди України.

Орган управління ВБУ: Адміністрація національного природного парку «Подільські Товтри». Адреса: площа Польський ринок, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, 32300. Тел./факс: (038) 493 2771, E-mail: tovtry@kp.rel.com.ua.

Джерела інформації:

- 1) Заповідники і національні природні парки України. – К.: Вища школа, 1999. – 230 с.
- 2) Літопис природи Національного природного парку «Подільські Товтри», 6 томів (1997–2002 рр.).
- 3) Фіторізноманіття національних природних парків України / Під ред. Т. Л. Андрієнко і В. А. Онищенко. – К.: Наук. світ, 2003. – 143 с.
- 4) Червона книга України: Тваринний світ. – К.: УЕ, 1994. – 464 с.
- 5) Червона книга України: Рослинний світ. – К.: УЕ, 1996. – 608 с.